

Pikken, pluizen en peuteren

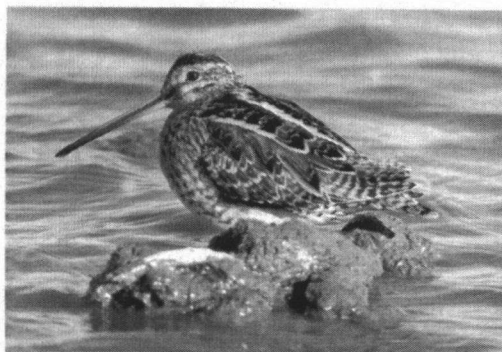
Hoe vogels hun voedsel vinden

De dagen worden kouder en korter: de vogels om ons heen hebben minder tijd om hun energievoorraad op peil te houden. Dat betekent dat ze minder kieskeurig worden waar ze hun kostje bij elkaar scharrelen. Ze komen wat makkelijker dichtbij onze huizen en bieden ons zo de kans om eens goed te kijken naar hun eetgewoontes. Interessant is het om uit te pluizen hoe vogels erin slagen om hun favoriete (of gewoon, hun onmisbare) eten te vinden. Voor veel soorten is dat een kwestie van het juiste milieu, en dan maar speuren. Met de nodige varianten: de slootrand kan ook verruild worden voor de vijver in uw tuin. Het verschil tussen een slikvlakte en een gegierd weiland is kennelijk voor meeuwen te verwaarlozen. Het is boffen voor de mezen als tussen de struiken in een tuin of plantsoen opeens een voedertafel staat! Toch valt er heel wat meer te ontrafelen als het gaat om vogels en het vinden van voedsel!

Carel de Vink

Het is tamelijk duidelijk hoe vogels elkáár weten te vinden: contactroep en zang, opvallende kleuren of in het oog lopend gedrag geven de benodigde signalen af. Dat is ook boffen voor ons, want daardoor vallen ze gemakkelijker op. Maar zaden en bessen geven minder signalen af. Een goed verborgen spinnetje onder boomschors laat zich ook niet eenvoudig verschalken! Wie in de vogelliteratuur zoekt, vindt best heel wat verklaringen voor hoe vogels aan de kost komen. Zoals het vinden van de juiste habitat.

Watervogels speuren naar vis: de een kiest voor de zee, een andere soort voor sloot en plas. Daar valt ook heel wat te halen voor vogels die libellen en andere waterinsecten prefereren. Ruigten, rietkragen en struikgewas lokken soorten die van kleine insecten en slakjes leven. Al deze soorten zoeken hun voedsel op zicht.

Watersnip

Foto A.C. Zwaga

Slikvlakten, stranden en natte grasvlakten trekken vogels die klein levend materiaal van het oppervlak, maar ook uit diepere lagen weten te halen. Oog en tastzin werken hier samen. Snavels van wulp, grutto en watersnip hebben gevoelige uiteinden, waarmee ze voedsel in de modderige bodem weten te bespeuren. In het water doen ibis en lepelaar dat ook zo. Een bekend gegeven is het vermogen van de groene specht om met zijn lange, klevrige tong miereneieren uit mierenhopen en uit gangen in dood hout te vissen.

Al lezend en speurend vind ik ook gegevens over (gier)zwaluwen die in staat zijn om snelle insecten te volgen en te verschalken. Hun ogen verwerken de bewegingssnelheid beter dan ons gezichtsvermogen dat kan. Uilen jagen op grond van hun scherpe gehoor. Roofvogels zien heel wat beter dan u en ik. In een schoolboekje las ik de bewering dat een havik wel zes keer zo scherp ziet als de mens. Dat is te simpel gesteld. Er kan uit de opbouw van een roofvogeloog berekend worden dat een roofvogel 1,5 tot 2x scherper kijkt dan mensen. Extra aanpassingen maken dat een roofvogeloog effectiever functioneert. Ze zien meer contrast, meer kleuren en tinten, kunnen snellere bewegingen volgen en daardoor ook adequater reageren op een mogelijke prooi. Soorten zoals de ruigpootbuizerd en

torenavalk kunnen urinesporen van muizen en lemmingen waarnemen. Zo tekenen die knagertjes met hun gewoonte om hun leefgebied te markeren niet zelden hun eigen doodvonnis.

Zwermen vogels trekken de aandacht van oogjagers, zoals smelleken, havik en slechtvalk. Zaadeters herkennen blijkbaar bomen en planten die als voedselbron dienen. Van pestvogels en lijsterachtigen is bekend, dat ze reageren op de ultraviolette straling van diverse bessoorten. Zouden ze zo ook de rijpheid en dus de eetbaarheid van die vruchten al op afstand kunnen waarnemen?

Merels, zanglijsters en Kieviten horen regenwormen in de bodem! Grasetende vogels, zoals zwanen, smienten en ganzen, onderscheiden de voedselrijkdom van eiwitrijke weiden. Hoe ze dat doen? Natuurlijk letten ze ook op andere grazers, maar dat zal toch niet de enige verklaring zijn?

Vogels reageren vaak op het gedrag van andere vogelsoorten. Dat kunnen we in onze achtertuin zien. Maar ook vanaf de waterkant: visdieven letten op plekken waar veel aalscholvers of futen foerageren. Zo reageren gierzwaluwen boven de huizen op groepen kokmeeuwen die vliegende mieren vangen. In zo'n groep wil zelfs wel eens een roodpootvalk meevliegen!

Groepsgewijs voedsel zoeken valt ook op bij mezen en kleine zangertjes, die buiten de broedtijd vaak in gemengde groepen optrekken. Wat bij zulke zwerfgroepen opvalt, is de gejaagdheid. In een constant bewegingstempo wordt er gespeurd en gepikt, waarbij de vogels zich voortdurend verplaatsen naar de volgende tak, of de volgende boom.

Vooraf bij staartmezen en goudhaantjes is die rusteloosheid zo groot, dat ik mij afvraag of de opbrengst wel opweegt tegen de hoge verbranding. In de literatuur en op internet heb ik daarover niets kunnen vinden. Zou die beweeglijkheid nodig zijn om de lichaamstemperatuur op peil te houden of vooral om ongrijpbaar te blijven voor kat of sperwer?

Het is voor ons onvoorstelbaar hoe deze kleintjes erin slagen om voor ons

onzichtbaar voedsel tussen de knopjes van een struik te peuten. Maar wat voor ons slechts een onooglijk kruimeltje is, heeft voor een mees al gauw de proporties van diens eigen snavel of oog!

We zouden ons er eerder over mogen verbazen hoe een goudhaantje erin slaagt om nog iets eetbaars te vinden tussen schors van een eik, die zojuist door een boomkruiper is gescreend. Ook over hoe diezelfde boomkruiper er een dag later weer van alles uit weet te halen in hartje winter!

Daarmee kom ik misschien wel op het randgebied van wat tot nu toe verklaarbaar en logisch leek. Tevergeefs heb ik gezocht naar een verklaring voor het feit dat een nachtzwaluw in het schemerdonker insecten weet te vangen zonder de echolocatie van een vleermuis.

Vleermuis

Foto: F. v.d. Weijer

Puur op grond van zijn aan de schemering aangepast gezichtsvermogen? Misschien aangevuld met de gevoeligheid van zijn snorharen en/of een scherp gehoor? Ik heb deze soort overigens gewoon zien jagen tijdens lawaaierige militaire oefeningen in hun leefgebied: waar blijft die gehoorfunctie dan?

Een andere, zeer interessante vraag is: speelt het reukvermogen van vogels een rol bij het vinden van hun leefstocht? Tijdens een maandje Ghana heb ik mij erover verbaasd hoe op een dag met aanvoer van vlees bij een koelhuis binnen een uur 300 gieren uit het niets verschenen! Volgens diverse bronnen speelt de geur van voedsel wel degelijk een rol. Niet alleen bij gieren*, maar ook bij albatrossen en hun verwanten. Die zouden in staat zijn om krill en fytoplankton te ruiken.** Hun voedsel

bestaat uit 's nachts (!) gevangen inktvis...
 Ruiken ze die niet? Of vinden ze deze juist
 daar, waar veel plankton en krill te vinden
 zijn? En hoe zien ze die in het duister?
 Overigens wordt er naar het reukvermogen
 van vogels weinig onderzoek verricht. ***
 Ik herinner me een discussie over het
 voelen in hooggelegen nesten bij
 inventarisaties: 'Vogels ruiken niet', werd
 gepareerd met 'dat weten we niet, dus dat
 kunnen we niet riskeren'. Ruiken
 zeearenden de kadavers in de
 Oostvaardersplassen? Vinden wouwen
 vuilstortplaatsen op geur? Vermindert kou
 dat vermogen en zou dat een reden kunnen
 zijn dat rode en zwarte wouwen
 wegtrekken naar warmer oorden? Hoe
 wekt dit dan bij kraaien en meeuwen?

Ruiken die de visafslag, het gegierde
 weiland en andere voedselbronnen?

Kunnen we wat met dit soort vragen?
 Experimenteel onderzoek past niet zo bij
 onze voederplank. Al zou het leuk zijn
 wanneer er reukloze pinda's bestond,
 zodat we zouden kunnen zien of
 koolmezen die ook weten te vinden. Maar
 er is genoeg om er eens op te letten hoe
 één vogel met voedsel de nieuwsgierigheid
 van veel andere weet op te wekken. En let
 er eens op hoe kauwtjes en kokmeeuwen
 hun vondst altijd melden met een kreet.
 Onhandig, want meermalen valt te zien
 hoe hun die 'prooi' afhandig wordt
 gemaakt door een medemeeuw, kauw of
 andere soort die geleerd heeft zijn voedsel
 te vinden ten koste van de eerlijke vinder!

*Voor veel interessante informatie over roofvogels en hun manier van voedsel zoeken:
 Roofvogels van Europa, Noord-Afrika en Voor-Azië; Mebs/Schmidt, Baarn 2006

**Bron: www.natuurinformatie.nl

*** Interessant is de summere vermelding in Vogels (03/2012, p. 31) over onderzoek naar
 nestgeurherkenning bij zebra's.

